

Vodní elektrárna

„Dobry večer,“ řekl můj německý prapradědeček Wenzel Prohaska, když vešel do kuchyně.

„Grüss Gott,“ odpověděl můj český prapradědeček Emanuel Kolross obřadně. „A ještě jednou hezký nový rok,“ dodal a bezděky pokynul ke kalendáři, pověšenému na stěně. Byl na něm sice stále ještě rok 1898, ale proč po dvou letech vyhazovat takový pěkný kalendář jen proto, že před pár dny začalo dvacáté století. Kalendář připomínal padesáté výročí vlády Františka Josefa, který se zde vyskytoval v několika věkových provedeních, jako štíhlý mladík zlehka se opírající o trůn, jako ženich s nastávající císařovnou v chrámu sv. Štěpána, jako otec korunního prince při křtu tamtéž a konečně jako jezdec na koni, přehlížejíci při manévrech vojsko malebně rozmístěné v krajině.

Vedle kalendáře visel na stěně ještě skupinový portrét Kolrossů se všemi deseti potomky, čtyřmi syny, zčásti již ozdobenými knírkem, a šesti dcerami, jejichž věkové rozdíly smazával jednotně cudný oděv, halící je od krku po paty. Pečlivě naaranžováni v ateliéru s antickým sloupem a zřasenou drapérii symetricky obklopovali svého otce a praprababičku Annu, rozenou Würtherlovou,

která, ač se na ni německá jména lepila za svobodna i v manželství, byla rovněž Češka, aspoň si to po celý život myslela. Ale v tomto kraji na dohled od Šumavy, kde sedláci přejímali odpradávná zavedená jména usedlostí, a nikoliv naopak, se podle jména často nedalo poznat, kdo kam patří, a mnohdy ani podle řeči ne. Neboť český Čachrov a Jesení, kde žili Němci, od sebe oddělovalo jen údolí s potokem, který se často v noci přeskakoval na obě strany. Tak to kdysi učinil i můj prapradědeček, což jako důsledek přivedlo na svět mého dědečka Františka, který se v tuto chvíli krčil v rohu místnosti za praprababiččinou sukni, a o mnoho let později i mne, který jsem ovšem tenkrát ještě nebyl na světě, a nemohl jsem tedy slyšet to zlověstné ticho, které se v kuchyni rozhostilo, když proti sobě prapradědeček Kolross a prapradědeček Prohaska usedli na židle.

„Nedáte si kafe?“ zeptala se Anna, když bylo ticho příliš dlouhé.

„Ne, až potom,“ řekl Kolross a starý Prohaska mlčky přikývl.

Pak si oba muži obrátili židle proti sobě, kývnutím přivolali své dva vnuky, mého dědečka Františka a mého prastrýce Wenzela Prohasku, přehnuli si je přes kolena a každý toho svého začali řezat přes zadek. Pěkně pravidelně, aby na žádný z obou zadků nedopadlo více ran než na druhý, udělili oběma klukům výprask, který přislíbili řídicímu učiteli české jednotřídky a řídicímu učiteli německé jednotřídky za účast potomků v bitvě, jež se mezi oběma jednotřídkami strhla v první školní den dvacátého století a poté, co obě strany začaly do sněhových koulí přidávat kamení, způsobila mnoho krvavých šrámů a rozbité okno koloniálu. Řev doprovázel každý úder pádné ruky dědů (ostatně podobné kvílení se rozléhalo v ty dny i z ostatních chalup nejen v Čachrově, ale i v ostatních přiškolených vsích, jako by po Novém roce právě tady nechal Herodes znovu pronásledovat neviňátka), ale mezi výkřiky se na sebe

malý František a Wenzel šklebili a vyplazovali jazyky a občas na sebe stačili i plivnout, jak měli hlavy blízko u sebe.

Když bylo takto učiněno zadost národnostnímu usmíření, muži odložili mého dědečka i mého prastrýce a pustili se do kávy s vánočkou. Venku za oknem se opět z nebe snášel sníh a zasypával vánoční stromek, dosud zaražený na dvoře do špalku na štípaní dříví a ozdobený sušeným ovocem pro ptáky. Kůň zapřažený do saní, kterými přijeli oba Prohaskove z Jesení, se snažil na ovoce dosáhnout a cinkal rolničkami, jak ho vždy zpět strhly uvázané saně.

„Stejně to nebylo spravedlivé,“ řekl František, když hosté z Jesení odjeli. „Wenzel má kožené kalhoty, tak ho to nemohlo bolet.“

„Však jsem tak moc netlačil,“ omlouval se prapradědeček a přistrčil mu zbylou vánočku. „Až to dojíš, pojeděš se mnou na nádraží pro Křížíka,“ slíbil mu, aby si ho udobřil.

A vyrazili. Kůň se trochu bořil do čerstvého sněhu, ale jakmile saně vyjely na zpevněnou hlavní silnici, rozlehlo se tichým městečkem pravidelné bušení jeho kopyt, jak rychle projížděli špalírem domů, míjeli zámek, kostel, školu a koloniál s rozbitým oknem. Ten koloniál byl ještě přednedávnem jejich, než prapradědův syn a Františkův otec přišel na mizinu, stejně jako Kolrossům kdysi patřivalo pole hned za městečkem, které také museli prodat, aby bylo na placení dluhů, když se všechno zvrtilo. Nechali za sebou poslední chalupy, silnice se tu začala prudce svažovat a právě v ten okamžik najednou vítr odhrnul bílé závěsy z nebe a slunce ozářilo celou nížinu pod nimi, kde v dálce přes zvlněnou krajinu vystrkovaly špičky svých věží klatovské kostely. Odtamtud kdysi Kolross přišel do Čachrova, když se přestavoval zámek a hledali šikovné ruce z celého okolí. Hodlal zbohatnout, koupit usedlost a sám na ní jednou hospodařit, aby svým potomkům zanechal i něco víc než

jen nápadný, skobovitě zalomený nos a úzké oči, které vypadaly, jako by byly stále přivřené a podivně zasněné. Ale děti s nápadně zalomeným nosem a zasněnými úzkýma očima se rodily rychleji, než on stačil bohatnout, i když si k výplatě ještě přilepšoval výhrami v kartách, a když jednou majitel zámku padl v zahradě mrtev k zemi stižen mrtvicí, a rod Kordíků tak na Čachrově po sto letech slavně a v dluzích vymřel, přišel o práci i prapraděd Kolross. Začal jezdit s povozem, někdy zboží vezl do rodných Klatov, někdy i dál, a čím byl cíl vzdálenější, tím byl raději, protože si už dávno nebyl jist, zda udělal dobře, když uvízl v té díře, která si městečko říkala jen z přehnané pýchy na dávno propadlá privilegia. A při těch dlouhých cestách, o nichž pak doma nikdy nic nevyprávěl, kupodivu ztrácel i svůj zasněný výraz a jeho oči se zvědavě rozevřely. Nejčastěji ovšem jezdil jen k nádraží do Běšin, tak jako dnes, kdy ovšem nejel pro obvyklý náklad určený místním sedlákům a kupcům, ale kdy byl představiteli městečka vyslán pro významného hosta, kterým měl být František Křížík, přivázející plány na vybudování vodní elektrárny.

Na nádraží dorazili právě včas. Vlak zrovna zastavil u nástupišť, a když lokomotiva náhle vystoupila z bílého oblaku páry, zdálo se, že vlak ani nepřijel po kolejích, ale prostě tady povstal z bílé nicoty. Z vagonu vystoupil Křížík v černém kožichu, s malým kufříkem v ruce a mlčky usedl do saní, aniž by Kolrosse pozdravil. Jen tázavě řekl: „Čachrov?“ Ani Kolross tedy neměl chuť zapřádat hovor, i když původně zamýšlel přiznat, že kdysi už Křížíka viděl, když potají odjel až do Prahy, aby navštívil Jubilejní výstavu, a Křížíkova světelná fontána ho nadchla tak, že pak jméno František nenápadně vnutil při křtu svého vnuka. Jeli tedy celou cestu mlčky, Čachrov se za lesem před nimi vynořil z té strany, odkud

skutečně mohl připomínat městečko, s kostelem vlevo a se zámekem a zbytky tvrže vpravo. Ale když vjeli dovnitř, obklopile je nízké chalupy, ani náměstí zde nebylo, jen trochu rozšířená cesta, kde se již chystal hasičský sbor ke slavnostnímu přivítání. Tady se Křížík poprvé probral ze zasmušilého mlčení a rychle dal pokyn, aby pokračovali dál. A tak minuli překvapený shluk městských hodnostářů, mířili dál na jih podél údolí říčky Pstružné, za Jesením pro-jeli Americkou zatačku – která se tak ovšem bude jmenovat až po válce, té druhé, kdy se tu převrátí nákladák s americkými vojáky – a pokračovali směrem, kterým se jezdívало do Bavor a kam ze země později odešli potomci Wenzela Prohasky. Pak na jednom rozcestí dal konečně Křížík zastavit. „Na Zejbiš, nebo na Onen svět?“ zeptal se Kolross a ukázal k Jeneweltu. „Tam ještě ne,“ zasmál se Křížík a postavil se v saních, aby obhlédl povodí říčky, na níž má vyrůst jeho elektrárna. Sice bude menší, než jaké už zřídil dříve, ale bude mít také prvenství, protože se stane první venkovskou družstevní elektrárnou v mocnářství. „Také upíšete nějaké peníze na družstevní podíl?“ zeptal se Kolrosse. A začal mu barvitě popisovat, jaký rozkvět městečko zažije, až bude turbína pohánět nejen nový mlýn, ale i veškeré zemědělské stroje a bude samozřejmě rozsvěcet i jeho obloukové žárovky. „Určitě byste na tom zbohatnul,“ přesvědčoval ho. „To my nemáme v povaze,“ odvětil suše Kolross a obrátil saně zpátky k Čachrovu.

Pak byly uvítací projevy za přítomnosti obyvatelstva z širokého okolí (i oba Prohaskové se tísnili v davu), ošatka s chlebem a solí, lesknoucí se mosaz hasičských helem, cvičné předvedení stříkačky a znovu proslovy: „Rodáku náš pošumavský, vojvodo českého průmyslnictva, světloňosi pokroku...“ rozplýval se vlastním dojetím důstojný pán a poslanec zemského sněmu

Bláhovec. Pak se všichni nahnuli do zámeckého pivovaru, kde byl k tomu účelu otevřen a vyzdoben větší sál. Křížík ovšem pozval p. nájemce zámku k sobě nahoru i s poslancem zemského sněmu a ostatními předáky městečka, aby dojednali poslední podrobnosti stavby elektrárny, další náměty na povznesení kraje a zejména pak zdejšího živlu českého – což p. Křížíkovi i dp. Bláhovcovi zvláště leželo na srdci, jak se oba vzájemně ujistili – a aby pak pojedli něco zvěřiny a strávili příjemný večer u karetního stolu.

„Cože to říkali?“ ptal se zatím dole Wenzel Prohaska, jenž rozuměl svým českým čeledínům, když šlo o práci na poli a v chlívě, ale tak vznešená slova asi ještě nikdy neslyšel. „Že si na vás brzo posvítíme,“ shrnul proslovy Kolross. „Netřeba svítit, však my se nikdy neztratíme,“ mýlil se Prohaska.

Pak shora dali přivolat Kolrosse. Pánové zmoženi jídlem a Křížíkovou překvapivě dobrou hrou postupně odpadali od karetního stolu a Kolross, známý svou vášní pro karty, byl přivolán, aby doplnil prořídlou společnost.

„Eman, pamatuj se,“ volal za ním Wenzel. „Jen proto, že si tvůj Johann vzal mou dceru, už vaše dluhy platit nebudu.“

Ale Kolross stoupal vzhůru jako omámený. S takovým pánem se jistě nebude hrát o pětníky, to je přece příležitost, aby se věci zase obrátily k lepšímu, kdyby byly peníze na vyplacení synova obchodu nebo na druhého koně nebo aby Eman mladší mohl dostudovat na právníka a pak je všechny obhájit před nepřízní osudu. „Á, pan Kolross,“ přivítal ho halasně Křížík, když vstoupil do zámecké jídelny a posadil se ke karetnímu stolu. Křížík si ho při hře po očku bedlivě prohlížel, a že byl veselé povahy, oškubal Kolrosse jako holátko. „Vy máte pořád takový zasněný výraz, jako byste na tu hru ani nemyslel,“ divil se. „Máte čím platit?“

„Už mám jen koně,“ řekl Kolross.

„To je dobrý kůň, jestli je to ten, co nás vezl,“ uznale kývl hlavou Křižík. „Já proti němu vsadím svůj podíl na té elektrárně, který mi má připadnout jako honorář.“ A rychle rozdál karty.

Když pak Kolross zas sestoupil dolů, Wenzel tam na něj ještě čekal. Přistrčil mu skleničku kořalky a čekal, ale Kolross nic neříkal, jen se mlčky díval přes jeho hlavu, jako by tam viděl nějakou úplně jinou budoucnost. Pak šel domů, vylezl na půdu, kde někdy v seně spával, když se v chalupě sešlo více potomků, než bylo postelí a lavic. Už tady zavrtán do sena klidně oddychoval František a vedle něj trčela další ruka, jistě také nějakého vnoučete se zalomeným nosem a úzkýma očima.

Kolrossovi se v noci zdál sen. Nad Čachrovem se náhle rozzářilo nebe, jako by k němu vylétla Křižíkova světelná fontána. Všichni vyběhali ze spících chalup podívat se, co se to děje, zmateně pobíhali sem a tam, i když už nebe zase potemnělo a jen za jedním oknem se trásl plamen svíčky. Stála za rozbitou okenní tabulkou jejich opuštěného koloniálu. A najednou někdo přinesl zprávu, která se bleskurychle nesla od ucha k uchu: „Narodil se Vykupitel!“ A všichni začali pobíhat ještě zmateněji, až se shlukli pod oknem se svíčkou. Uvnitř opravdu spatřili neznámou rodinu s miminkem položeným na pult mezi kupecké váhy a plechovky s cikorkou a cukrátky. Nikdo si netroufal vstoupit. Tu se v houfu objevil národní bard Alois Jirásek (ano, Kolross jasně slyšel, že ho tak dp. Bláhovec oslovoval) a pravil: „Je psáno, že až se znovu na svět vrátí Vykupitel, bude to znamenat konec časů, všechno se sečte, uzavře a skončí. A to je v prdeli, protože já ještě nemám dokončený poslední díl F. L. Věka a už to nestihnu.“ (Kolrosse zarazilo, že národní bard mluví tak hrubě, jak by si on netroufl před dobytčetem, natož pak před důstojným pánem, či dokonce Vykupitelem či co to vlastně v jejich koloniálu leží.) Ale pak se ozval Wenzel Prohaska

a odporoval Jiráskovi: „Kdepak, při konci světa by se vracel dospělý Kristus s archandělem Gabrielem, ale toto je echt Kindl, Boží děťátko jako tenkrát poprvé a to znamená, že se zas všechno může opakovat a tentokrát třeba líp.“ A s tím se všichni rozešli, když se ještě chvíli dohadovali, zda má pravdu národní bard Jirásek, nebo Wenzel Prohaska z Jesení.

Ráno vyrazili velmi časně. Křížík se v saních zabalil do deky a houní, mračil se, jako by ho ještě bolela hlava po dlouhé noci. Přesto si nejdříve poručil, aby ho Kolross vyvezl někam na kopec, odkud je daleký rozhled. Vystoupili u skalky sv. Víta. Vrchol, který jindy čněl nad krajinou, teď téměř splýval se zavátou loukou. Kdysi tu stál kostel se hřbitovem, a když se za císaře Josefa II. smělo pohřbívat jen v plátěných pytlích, strhla se tu mela, kdy odehnali faráře i hrobníka a pozůstali si sami svého nebožtíka pohřbili v truhle. Křížík se postavil na skalku a díval se k severu, kde ležely jeho rodné Plánice. „Kdybych odsud neodešel, ničeho bych nedosáhl,“ říkal si pro sebe. „Ale stálo to za to?“ Pak se otočil a viděl, že Kolross odchází pěšky hlubokým sněhem k Čachrovu.

„Zbláznil jste se? To mě tu chcete nechat?“

„Stejně je to teď váš kůň, tak si dojeďte sám,“ zavolal vzpurně Kolross.

„Copak si myslíte, že bych si toho koně nechal? Jsem přece rodnák pošumavský, světloňoš pokroku a kromě toho lidumil český. Slyšel jste důstojného pána, ne? Přidám vám za cestu ze svého jeden podíl na elektrárně.“

Tak se i Kolrossové stali podílníky první rolnické družstevní elektrárny v mocnářství. A Křížík stihl svůj vlak do Klatov, který před nimi vyvstal z bílé nicoty u nástupiště běšinského nádraží. Když odjel, vynořila se za ním souprava, která mířila opačným směrem a v nádraží čekala, až se uvolní trať. Z funicí lokomotivy

se vykláněl strojvůdce, mlčky se dotkl štítku čepice Kolrossovi na pozdrav a ten sestoupil ze saní, otevřel dveře jediného vagonu a po chvílce váhání se vyhoupl dovnitř. Vlak se pohnul. Od té doby už nikdo prapradědečka Kolrosse neviděl.